F R E D N I N G S F O R S L A G

MÅNEPORTEN - LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE

LANDSFORENINGEN FOR BYGNINGS- OG LANDSKABSKULTUR – BORGERGADE 111, 1300 KBH K – TLF. 70 22 12 99 – MAIL@BYOGLAND.DK – BYOGLAND.DK

Forslagsstiller:	Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur
Indsendt (dato)	April 2021
Kommune:	Lyngby-Taarbæk Kommune
Adresse:	Strandvejen 724, Springforbi
Matrikel nr.:	72 Taarbæk-Taarbæk, samt dele af 4 og 3cd Taarbæk-Taarbæk
BBR-nr.:	-
Ejer:	Naturstyrelsen
Betegnelse:	Selvstændig landskabsarkitekttonisk værk
Komplekstype:	Landart, Nexø sandsten, tørmur, slette, græsflade, måneport
Opførelsesår:	1934

FREDNINGSOMFANG

Markering af omfanget af fredningen med slugten og diget med Måneporten.

Udsnit af dyrehaven med Eremitageslottet til venstre og Stokkerup til højre med markering af det byggede dige med Måneporten.

ANLÆGSBESKRIVELSE

Området:
Måneporten ligger i umiddelbar tilknytning til Dyrehaven og er anlagt i sammenhæng med ejendommen Stokkerup, Strandvejen 724, Springforbi, der ligger umiddelbart nord for Måneporten. Den ligger i overgangen mellem den græsklædte slette med solitære træer og kystlinjen mod Øresund.

Anlægget:
Måneporten er et simpelt men meget virkningsfuldt anlæg, der er opbygget af rødlige Nexø sandsten, som også blev anvendt til villaens sokkel, men i diget uden brug af mørtel, en såkaldt tørmur. Af det oprindelige haveanlæg placeret i dalsænkningen syd for villaen er i dag alene diget og den ikoniske port bevaret. Diget, der knytter dalsænkningens sider sammen, er på indersiden opmuret med Nexø sandsten. Med inspiration fra østen er den cirkelformede port placeret i dalsænkningens laveste punkt og skaber på naturlig vis adgang mellem slugten i læ bag muren og stranden bagved.

Konstruktion:
Måneporten er teknisk set et stendige med en kerne af jord og faste sider af sandstenskvadre og græs på toppen. Stendiget danner en dæmning hen over slugten. Diget er ca. 2 meter bredt og 30 meter langt. I diget er der konstrueret en cirkulær, selvbærende åbning med en diameter på ca. 2 meter, som danner en

rørformet tunnel, der tillader passage gennem diget. Der har tidligere løbet en bæk, Hages Rende, ned gennem slugten og Måneporten havde tillige den funktion, at lede vandet gennem dæmningen. Bækken er nu rørlagt.

VEDLIGEHOLDELSESTILSTAND

Måneporten er tidligere sat om, men er nu i et fremskredet forfald i en sådan grad, at der er reel fare for, at Måneporten kan styrte sammen. Især er de langsgående mure, der flankerer digets sider, ved at skride ud, mens selve tunnelen, på grund af cirklens statisk styrke, står nogenlunde intakt, om end den er trykket lidt i den ene øvre del. Murens fremskredne forfald og begyndende sammenstyrtning kan i længden medføre brud på diget samt ikke mindst bidrage til Måneportens kollaps.

ANLÆGSHISTORIE

1860 det første Stokkerup anlægges af Alfred Hage.

1933 bygges landstedet Ny Stokkerup af Bøje Benzon med Henning Hansen (1880-1945) som arkitekt.

1934 anlægges haven omkring villaen Stokkerup og heri indgår dæmningen med måneporten.

1942 iværksætter Stauning den ambitiøse Springforbiplan, der havde til formål at sikre sammenhæng mellem Dyrehaven og Øresund.

Ca. 2000 bliver stenmuren nødtørftigt repareret.

2019 sender Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur et brev til Naturstyrelsen, hvori der gøres opmærksom på Måneportens hastigt fremadskridende forfald.

2020 bevilliger Naturstyrelsen til kr. 125.000 til istandsættelse af anlægget.

Lignende anlæg:
Måneporten i denne udformning er fuldstændig unik i Danmark. Foruden Måneporten ved Stokkerup anlagde C.Th. Sørensen på Borsholmgård endnu en måneport i 50'erne, men denne er indbygget i en teglstensmur. På Fredensborg er der også en Måneport med låge indbygget i en teglstensmur, som danner indgang til slottets køkkenhave. Måneporten som motiv stammer fra Asien og i Kina findes der talrige måneporte.

Landskabsarkitekt:
Arkitekten bag er den anerkendte og for dansk havekunst betydningsfulde landskabsarkitekt C.Th. Sørensen.

Andre værker af landskabsarkitekten:
C.Th. Sørensen (24. juli 1893, Altona – 12. september 1979, Brønshøj) var sin tids førende danske landskabsarkitekt og regnes i dag blandt verdens mest fremtrædende. Han fornyede havekunsten ved at lade sig inspirere af den moderne billedkunst, samtidig med at han mere end nogen anden rettede sit fags opmærksomhed mod den sociale virkelighed. Omfanget af C.Th. Sørensens virke er enormt – mere end to tusind projekter – og de spreder sig over et bemærkelsesværdigt bredt felt, fra små haver til store institutionsparker og boligområder.

Blandt de væsentligste værker kan nævnes:

Aarhus Universitet (1931-47) (Fredningsforslag er indsendt)
Ryparken, stokbebyggelse i København Ø (1931-34)
Blidah Park i Hellerup (1933-35)
Klokkergården, etagebebyggelse i København NV (1937-39)
Skrammellegepladsen ved Emdrup Banke (1940-41)
Kongenshus Mindepark (1945-53)
De Ovale Haver i Nærum (1948) (Fredet 1991)
Kirkepladsen, Adelgade i Kalundborg (1952) (Fredet 2011)
Bellahøj, udearealer samt friluftsteater ved højhusbebyggelse (1947-58) (Fredningsforslag er indsendt)
Vitus Berings Park i Horsens (1954-56) (Fredet 2014)
Angli V, rund skjortefabrik med park i Birk ved Herning, nu Herning Kunstmuseum (1963-68) (Fredet 1995)
Egeskov, urtehaven, m.m. (1969-74)
Clausholm slotspark, kaskadeanlæg (1972-76)
De Geometriske Haver i Herning (1983) (Fredet 2014)

KULTURHISTORIE

Haveanlægget ved landstedet Stokkerup er tegnet og anlagt omkring 1934 med Bøje Benzon som bygherre. Senere indgik haven i den række af store strandvejsvillaer og -haver, som blev opkøbt af staten og senere sløjfet i forbindelse med Strandvejsudvalgets arbejde, der gik ud på at genskabe den visuelle forbindelse mellem Eremitagesletten og Øresund. Måneporten er det eneste tilbageværende landskabselement, der vidner om fortidens havekultur og -pragt i området. Den står stadig som den stærke skærm imod havet i dybden af det smukt bevægede terræn, som nu er offentligt tilgængeligt. Og for de mange, som færdes på Strandvejen, er den et næsten ikonisk punkt i den frilagte udsigt. Land-art, før begrebet havde fået navn.

I sin bog: Haver, tanker og arbejder, gør C.Th. Sørensen meget klart rede for sine tanker om anlægget af haven ved Stokkerup. Blandt andet med følgende citat vedrørende muren og porten:

"Det er naturligvis en stor ulempe, at der næsten ikke er læ mod øst. Men det ville være synd ikke at lade disse grønne banker ligge åbne mod det blå vand, kun smykket med de store gamle træer. Lidt læ lod sig opnå neden for huset, idet en lav ås skød sig frem for dalen; den endte i en lille knude med et par skønne aske, og her byggedes en dæmning, der ind imod haven fremtræder som en tørmur af Neksø-sandsten, rigt tilplantet og med en gennemgang, der er formet som en kinesisk måneport."

KILDER

Haver, tanker og arbejder, C.Th. Sørensen, 1975

Strandvejen før og nu, Bo Bramsen (red.), (1995, 2002), bd.1, s.289.

Havekunst, tidsskrift, 1936, s. 1

Guide til Dansk Havekunst, Annemarie Lund, 1997, rev. udg. 2000, s. 118-119

Om Haver, C.Th. Sørensen, 1939, s. 125-128

PLANBESTEMMELSER/KOMMUNEATLAS

Arealet er omfattet af lokalplan nr. 129 for Springforbiområdet i De grønne hovedtræk, Lyngby-Taarbæk Kommune, hvoraf det fremgår, at bl.a. ”Måneporten og Stokkerup ikke må rives ned."

Arealet er udlagt til rekreativt område med offentlig adgang.

Måneporten er ikke nævnt i Lyngby-Taarbæk Kommuneatlas fra 2000.

Dele af området er omfattet af naturfredningen for Springforbi Strandpark. Det er uklart om selve Måneporten er medtaget i fredningen (se Bilag for yderligere oplysninger)

MILJØMÆSSIG VÆRDI

De miljømæssige værdier knytter sig til muren og måneporten, der i dag fremstår som et fritlagt landskabsarkitektonisk element og er et både signifikant og ikonisk vartegn for området og for de mange forbipasserende på Strandvejen.

Porten har dermed ikke blot betydning for den landskabshistoriske udvikling i Danmark, men er samtidig også en del af et værdsat og skattet landskabstræk for lokalbefolkningen, der er med til at definere området og samtidig pege tilbage til den tid, hvor strækningen langs Strandvejen ud for Dyrehaven var bebygget med villaer med tilhørende haver.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Stendiget med Måneporten er et vidnesbyrd om tidligere tiders haveanlæg i området, hvor periodens havearkitekter i havekunsten arbejdede med at understrege og styrke eksisterende landskabsformer, her slugten. Med stendiget, der danner en dæmning over slugten, accentueres det, der i en dansk målestok, er et dramatisk terræn.

Anlægget kendetegner tiden, og nok især C.Th. Sørensens talent for en dristig enkelthed og stramhed. En stang og en cirkel. Stangen, der forbinder og adskiller og cirklen, som den både bløde og statisk stabile figur, der skaber ro. Maskulin og feminin. At det netop er denne del af det oprindelige haveanlæg, der står tilbage, virker indlysende, idet stendiget med måneporten er stærk og kan stå alene, som et selvstændigt udsagn, et kunstnerisk værk.

ARKITEKTONISK VÆRDI

Måneporten er minimalistisk i sin idé, og arkitektur og konstruktionen med tørlagte sandstenskvadre er enkel og subtil. Den er funktionalistisk med sin hensigt om at skabe passage. Den er diskret, nærmest hvisker, og netop derfor får den så meget opmærksomhed. Måneporten er et af de første landskabsarkitektoniske værker, der ligger i den delikate zone mellem kunst og arkitektur. Lad os bare kalde det land-art.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

Måneporten har en betydning for mange mennesker og er kendt af endnu flere, uden at de dog nødvendigvis kender til Måneportens historie og oprindelse. Måneporten er opfattelig af alle, og den berører og vækker til undren. Ingen vil kunne påstå, at den er grim. Den er blot underfundig og dragende. Man må igennem den, og den er blevet til et yndet udflugtsmål og selfiested, for ikke at tale om brudepar, der lader sig fotografere med porten til havet som baggrund.

Hele diget og portåbningen har bærende fredningsværdier. Måneporten er ganske enkelt enestående, og den er uhyre nem at bevare, efter den er renoveret. Slugten – den store græsflade mellem Strandvejen og

diget – indgår også i fredningsforslaget, da en fortsat friholdelse af den åbne græsflade er en forudsætning for at kunne opleve Måneporten.

Går Måneporten tabt vil mange undres over vores svigt - endnu flere vil savne den.

ANBEFALINGER

Hele anlægget bør rekonstrueres med en markering af de enkelte sten, der så kan genplaceres efter etablering af et stabilt fundament af et frostsikkert skærvelag og drænende bagfyld. Der bør også etableres et langsgående dræn ved foden af de to stenvægge. Billedet herunder viser tydeligt, at bagfyldet trykker murene ud under frost, hvilket tyder på, at konstruktionen ikke er udført efter forskrifterne for tørmure. Jordkernen mellem de to tørmure bør bevares, da den har sat sig og nu er stabil. Der bør kun være græs på toppen og anlægget skal friholdes for alt opvækst, hvorimod de store træer skal bevares, da de er en del af det samlede billede og de stod der, da anlægget blev skabt i 1934.

Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur henstiller til, at græsfladen, der danner slugten mellem Strandvejen og stendiget. Fredning af græsfladen har til hensigt at bevare den friholdte flade for bevoksning, der ellers ville hindre udsyn fra Strandvejen. Det anbefales endvidere, at Naturstyrelsen igangsætter en rekonstruktion af stendige og måneport, så det ikoniske runde vindue mod havet sikres for eftertiden, og et af de væsentligste bidrag til dansk landskabsarkitektur dermed bevares.

Det anbefales, at det fredede område bliver inddraget i matrikel 72, således at fredningens afgrænsning følger matrikuleringen. Dette for at holde de administrative grænser sammen, hvis det skulle komme på tale at frasælge villaen eller dele af matr.nr. 4 eller 3cd Taarbæk-Taarbæk.

TEGNINGER & BILLEDER

C.Th. Sørensens plan af haven fra 1934

Måneporten er en del af det stendige, der tilhører haveanlægget ved Stokkerup.

Måneportens cirkel ligger i forlængelse af den græsklædte slugt i haven.

Måneporten er sat i rødlig Nexø sandsten i tørmur.

Måneporten findes i et dige, der afgrænser haven fra kysten.

Diget med måneporten afslutter en slugt i haven. Øverst på diget er der græs.

Måneportens digemur er i dårlig forfatning.

KORT

Topografisk kort fra 1953-1976.

Måneporten ligger for enden af matr.nr. 72. Matr. nr. 4 ligger nord for 72 og matr.nr. 3cd ligger syd for matr.nr. 72. Matrikelkort 2021

BILAG

Bilag 1 Springforbi Strandpark fredningen

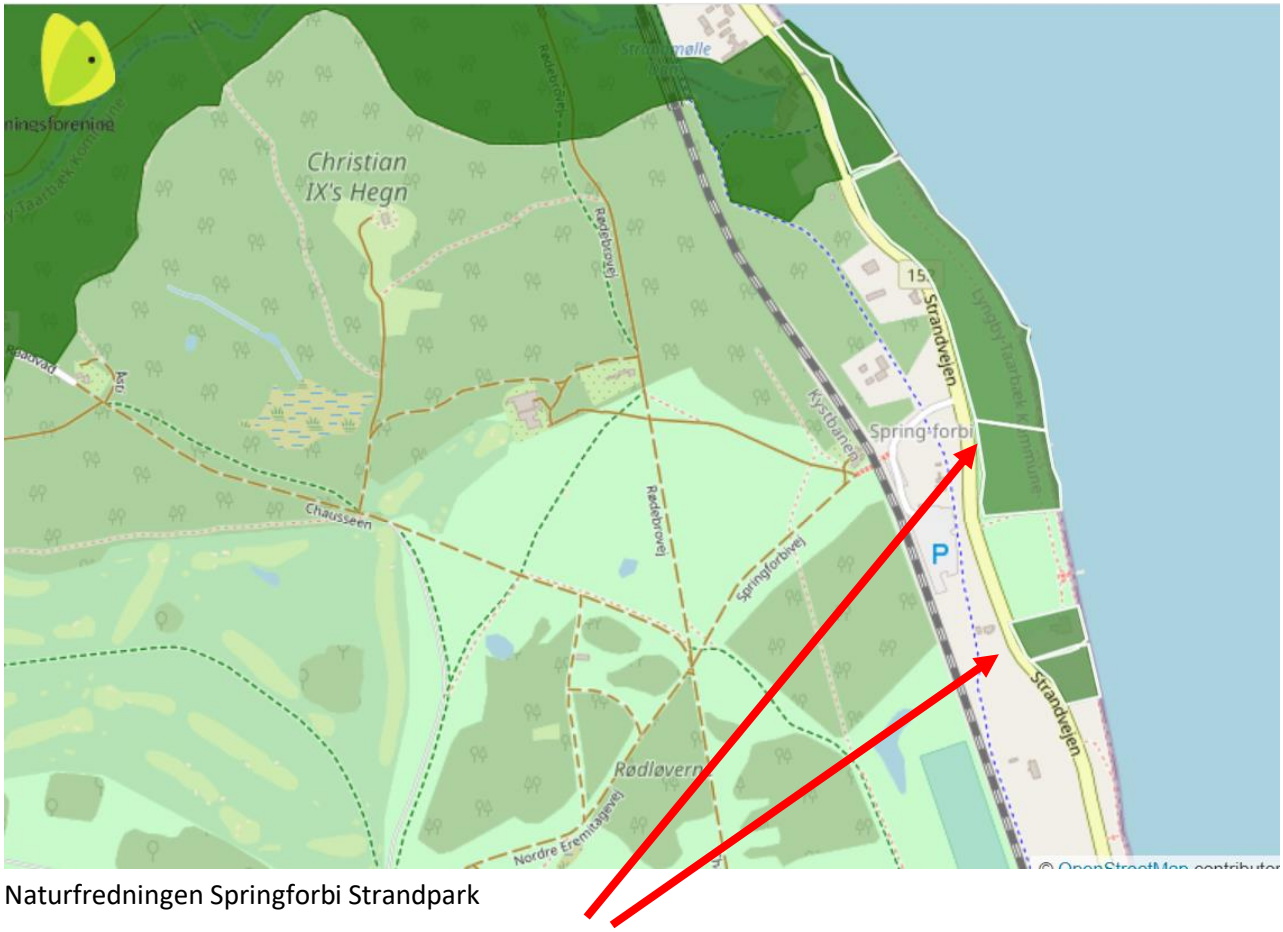

Naturfredningen Springforbi Strandpark

Teksten herunder er kopieret fra fredninger.dk marts 2021

Introduktion

Springforbi Strandpark er omfattet af 3 fredninger, der tilsammen dækker størstedelen af arealet mellem Strandvejen og Øresund fra Taarbæk i syd til Strandmøllen i nord.

Alle 3 fredninger har haft til formål at forhindre yderligere byggeri, der kunne modarbejde gennemførelsen af Springforbiplanen. Springforbiplanen havde til formål at frilægge kysten mellem Dyrehaven fra Trepilevej til Strandmøllen for at give den brede befolkning adgang til et smukt kystområde og for at forene Dyrehaven og Øresund.

Dette skulle ske gennem statslige opkøb og nedrivning af bebyggelsen mellem Dyrehaven og Øresund fra Taarbæk til Strandmøllen.

Landskabet

Området mellem Strandvejen og Øresund er fladt bortset fra en slugt syd for Stokkerup, og det afgrænses af en høj og stejl kystskrænt mod Øresund. Oven for kystskrænten findes en kombination af skovbevoksninger og plæner med enkeltstående træer. Neden for kystskrænten findes en omfattende kystsikring. Kystsikringen, der består af en stenkastning eller stenglacis foran en lodret betonmur, er under kraftig nedbrydning af havet, så en reparation er stærkt påkrævet.

Kulturhistorie

Springforbi Strandpark er ét af Danmarks største naturgenopretningsprojekter, der omfatter nedrivning af næsten hele bebyggelsen i området.

Da Stokkerup landsby blev nedlagt i 1670 i forbindelse med anlæggelsen af Dyrehaven fik nogle af bønderne jord i Stokkerup uden for Dyrehavehegnet. I 1697 opkøbte Strandmøllen papirfabrik hele området, og i 1800-tallet begyndte frasalget af jord til villabebyggelse i takt med at københavnernes interesse for at ligge på landet ved Øresunds bred tog stærkt til. I 1930'erne var stort set hele området bebygget med ofte store huse på store grunde. Samtidig steg behovet for rekreative arealer til Københavns befolkning voldsomt ikke mindst efter at Kystbanen til Helsingør blev anlagt i 1897.

På den baggrund tog statsminister Stauning, Danmarks Naturfredningsforenings formand Erick Struckmann og Dyrehavens skovrider Henning Martensen-Larsen i 1930'erne initiativ til Springforbiplanen. Deres ide var at frilægge kysten mellem Dyrehaven fra Trepilevej til Strandmøllen for at give den brede befolkning adgang til et smukt kystområde og for at forene Dyrehaven og Øresund.

Der blev ikke vedtaget nogen officiel plan, men Statsskovvæsenet fik i hvert enkelt tilfælde bevilling til opkøb af ejendomme, når disse skønnedes af betydning for planens realisering.

Det var først i 1983, at der i den såkaldte Springforbi-rapport blev truffet beslutning om områdets fremtid – dog blev fremtiden for området lige omkring Springforbi først afklaret i 1995.

Resultatet blev, at alle bygninger skulle nedrives undtagen de ca. 15 mest værdifulde, og at hele området skulle udlægges som rekreativt område.

I 1998 foreslog Skov- og Naturstyrelsen at etablere 3 skæmmende høfder 100 meter ud i Øresund, hvoraf de 50 meter var over vandet for at skabe 3 strande på hver ca. 50 meter længde vinkelret på kysten.

Danmarks Naturfredningsforening protesterede kraftigt imod projektet, fordi sandstrande er et fremmedelement på en erosionskyst, og fordi anlægget ville skæmme oplevelsen af kysten både fra

Strandpromenaden og oppe fra parken. Hertil kom, at projektet ville skabe behov for op mod 600 nye parkeringspladser på de grønne arealer i Strandparken.

I 2008 udarbejdede Danmarks Naturfredningsforening i samarbejde med Taarbæk Grundejer- og Borgerforening og Initiativgruppen for udvikling af Springforbi Strandpark et forslag om i stedet for badestrande at skabe en attraktiv strandpromenade med 2-3 badebroer neden for kystskrænten, hvor man året rundt kunne opleve Øresund og kystskrænts landskabelige og naturmæssige værdier.

Myndighederne har her i 2010 endnu ikke taget stilling til projektet, men med etablering af flere nye bademuligheder i Københavns Kommune og istandsættelsen af Bellevue Strandbad er der ikke længere nogen begrundelse overhovedet for at anlægge badestrande her.

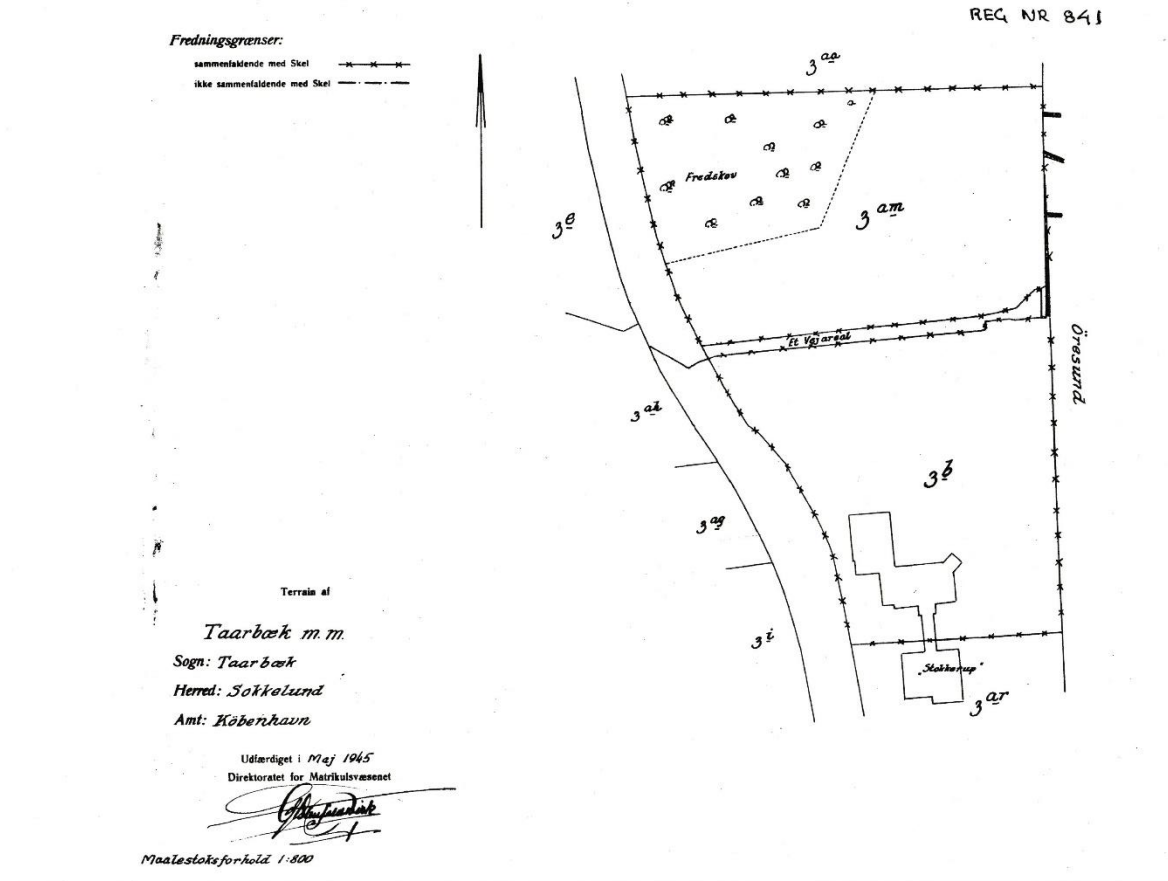

Kortet er fra fredningsnævnets afgørelse Reg. Nr. 00.841.00 Tårbæk Strandvej.